

1331. Župna crkva Sv. Duha sagrađena je u XVIII. st.; u njoj se čuvaju barokne slike i srebrni liturgijski predmeti. Na brdu Humu iznad mjesta stoje ruševine srednjovj. crkvice Sv. Vida (XII. st.?).

LIT.: D. Berić, N. Duboković, Nadalini i M. Nikolanci, Popis spomenika otoka Hvara, Split 1958. — N. Bezić-Božanić, Doprinos poznavanju stanovništva Vrbanja od XV. do XVIII. stoljeća, Hvarski zbornik, 1976. N. B. B.

VRBNIČKI MISALI, dva glagoljska iluminirana rukopisa pisana u XV. st., vjerojatno po narudžbi župne crkve u Vrbniku na Krku (sada u župnome arhivu). *Misal I* pisao je 1456. senjski arhidakon Tomas. Pretpostavlja se da je iluminacija rad nekolicine umjetnika, a dio je vjerojatno izradio sam skriptor; na likovima starozavjetnih proroka (na liku proroka Jeremije inicijali TM) vidljiv je utjecaj venec. iluminacije. Inicijali u više boja oblikovani su prepletima, viticama i lišćem; primitivnije su izrađeni simboli evanđelista; velike minijature Raspeća i Oplakivanja rađene su po gotičkim predlošcima. — *Misal II* pisan je 1462; uz mnoge manje inicijale ističu se veći, slikani temperom i zlatom, koji sadrže figuralne minijature i cvjetne ukrase. To je rad vrsnoga renesansnog minijaturista koji se služio mlet. i ferrarskim predlošcima.

LIT.: J. Vajs, Hlaholské kodexy ve Vrbniku na ostrově Krku, Časopis musea království českého (Prag), 1908, 82. — V. Štefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Zagreb 1960. — Minijatura u Jugoslaviji (katalog), Zagreb 1964. — A. Badurina, Iluminirani rukopisi u Hrvatskoj, Zagreb 1995. R.

VRBNIK, gradić s lukom na SJ obali otoka Krka. Razvio se na mjestu prapov. naselja koje je iskoristilo prirodno zaštićen položaj na strmome brdu (49 m) tik nad morem.

Prvi se put spominje 1100, a 1388. dobiva statut pisan glagoljicom. To tipično frankopansko naselje po svojem je tlocrtu slično ostalima koja su podizali krčki knezovi u Hrvatskom primorju; i u svojem današnjem obrisu gradić je zadržao značajke srednjovj. naselja, nad kojim se izdiže župna crkva Sv. Marije, građena u XV. i XVI. st., poslije više puta pregrađivana. Njezin je renesansni zvonik podignut 1527. Osim baroknoga namještaja, oltara i crkv. posuda osobito se ističe renesansni oltar Marije Ružarice, navodno dar kneza Ivana Frankopana. U kapeli Marijine nadarbine nalazi se poliptih Sv. Ane, domaći rad iz XV. st. Na gl. oltaru je djelo Kotoranina Marina Cvitkovića »Posljednja večera« iz 1599. U Zadružnom je domu smještena glasovita knjižnica Vrbničanina Dinka Vitezića s više od 15 000 svezaka. Najskupocijeniji su među njima nedvojbeno glag. rukopisi iz XIV–XV. st. (najpoznatiji je prvi iluminirani vrbnički misal iz XV. st.) te nekoliko inkunabula. U sklopu knjižnice je i triptih »Bl. Dj. Marija sa svecima« iz XVI. st. Ispred crkve je glavni trg s ložom, »poteštarijom« i Kneževim dvorom; kraj samih vrata kojima se ulazilo u grad bila je bratimska kuća Sv. Ivana; na njezinu se pročelju nalazila velika zidna slika Sv. Krištofora (u Hrvatskoj rijedak primjerak, a na kvarnerskim otocima jedini poznati primjer toga ikonografskoga tipa). Gradić dominira Vrbničkim poljem, na čijem S rubu stoje ruševine tvrđave Gradac, koju tradicija povezuje uz Frankopane; prema tradiciji matični grad obitelji, uz koji je predajom vezana i tkalačka djelatnost (po svoj prilici tapiserije). Na mjesnom je groblju gotička crkva Sv. Ivana iz XV. st., a u uvali Sv. Juraj vide se ruševine crkvice s tragovima romaničkih zidnih slika.

LIT.: V. Klaić, Krčki knezovi Frankopani, Zagreb 1901. — A. Schneider, Popisivanje, 1934, 46. — G. Szabo, Otok Krk, Hrvatski planinar, 1935, 5. — I. Gršković i V. Štefanić, »Nike uspomene starinske« Josipa Antuna Patrisa (1787–1868), ZNŽO, 1953, 37. — A. Horvat, Spomenici u Hrvatskoj, Zagreb 1956. — V. Štefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Djela JAZU, 1960, 51. — B. Fučić, Vrbnički »Keštofor«, Bulletin JAZU, 1962, 1 i 2. — Isti, Glagoljski natpisi, Zagreb 1982. A. De.

VRBOSKA, naselje na otoku Hvaru. Osnovali su ga u XV. st. stanovnici Vrbanja. Mjesto se dijeli na I dio — *Pjace* i na Z — *Padvu*. Uz izrazito primorsku seosku arhitekturu ima nekoliko građanskih kuća iz doba gotike, renesanse i baroka. Usred naselja je oko 1580. sagrađena crkva Sv. Marije u obliku tvrđave, jedan od rijetkih spomenika takve vrste u Dalmaciji. Pod je u crkvi pokriven nadgrobni pločama koje ukrašuju grbovi i natpisi. Slike iz crkve (A. Sicuri, »Rođenje Marijino«, 1627; G. Alabardi, »Isus s križa« i »Uskrnuće«; K. Zane, »Sv. Katarina, Dominik i Juraj«, 1650; S. Celesti, »Gospa od Karmena«, 1659; M. Rašica, »Gospa od Karmena«, 1927) smještene su u crkvi Sv. Lovrijenca. — Župna crkva Sv. Lovrijenca građena je u XVI. st.; svoj današnji oblik dobila je u baroku. Na gl. oltaru nalazi se poliptih mlet. slikara Paola Veronesea slikan između 1571–79,

a na desnome bočnom oltaru je slika »Gospa od ružarija«, djelo Leandra Bassana. U crkvi se čuvaju i tri slike C. Medovića. — S ist. je strane naselja crkva Sv. Petra iz 1469; kip sveca s pročelja, rad renesansnoga majstora iz kruga Nikole Firentinca, prenesen je u župnu crkvu.

LIT.: D. Berić, N. Duboković, Nadalini i M. Nikolanci, Popis spomenika otoka Hvara, Split 1958. — G. Gamulin, Poliptih Paola Veronesa u Vrboskoj, u knjizi: Stari majstori u Jugoslaviji, I, Zagreb 1961. — N. Duboković, Crkva-tvrđava u Vrboskoj, Prilozi—Dalmacija, 1963. — V. Gvozdanović, Prilog radionici Nikole Firentinca i Andrije Alešija, Peristil, 1967–68, 10–11. — S. Sekulić-Gvozdanović, Crkve-tvrđave u Hrvatskoj, Zagreb 1994. N. B. B.

VRBOVEC, gradić JZ od Križevaca. Na posjedu Zrinskih (tu je 1612. rođen P. Zrinski) i poslije Patačića stajao je kaštel, od kojega danas postoji samo valjkasta kula. Župna crkva Sv. Vida barokizirana je starija građevina sa zvonikom uz svetište i trijemom uz gl. pročelje. U crkvi su barokni oltari, veliko drveno raspelo, kalež iz 1722, pacifikal iz 1725, pokaznica, relikvijar. Zvona su lijevali Schifrer (Zagreb 1803) i A. Papst (Varaždin 1846). Među stilskim katnicama u mjestu ističe se župni dvor (1818). Na groblju je barokna kapela Sv. Triju kraljeva (jednobrodna s bočnim konhama) i mauzolej obitelji De Piennes od švedskoga granita, djelo H. Ehrlicha i V. Kovačića (1912–17).

LIT.: G. Szabo, SG, str. 100–101. — E. Laszowski, Iz prošlosti Vrbovca, Zagreb 1921. — A. Schneider, Popisivanje, 1940, 52, str. 184–185. — K. Dočkal, Naša zvona i njihovi lijevaoci, Zagreb 1942. — J. Butorac, Vrbovec i okolica 1134–1934, Vrbovec 1984. A. Ht.

VRBOVEČKI RAKOVEC → RAKOVEC

VRDOLJAK, Jozo, slikar i kipar (Livno, 19. III. 1948). Diplomirao na Akademiji u Ljubljani (S. Tihec), gdje je završio poslijediplomski studij (D. Tršar). U mekoj modelaciji sumarno oblikuje fizionomije (ciklus *M. Krleža i Papa Ivan Pavao II*, 1990–96). Slika uglavnom biblijske teme, suptilnim nijansama boje u velikim ritmiziranim plohama (*Misionarska crkva u Filadelfiji*, 1989; *Priča o Tobiji*, 1993–95). — Samostalno izlagao u Splitu, Ljubljani, Livnu, Trogiru, Solinu i Zagrebu.

LIT.: I. Babić, J. Vrdoljak (katalog), Split 1991. — V. Rismondo, st., J. Vrdoljak (katalog), Split 199. — K. Prijatelj, J. Vrdoljak (katalog), Split 1996. — V. Rismondo, ml., J. Vrdoljak (katalog), Zagreb 1996. K. Ma.

VREBAC, selo JI od Gospića. Arheol. nalazi potječu iz bronzanoga, željeznog i ant. doba (*Ancus?*). Na gradini Stražbenici je utvrda s tragovima naselja te mnoštvom keramičkih nalaza i bronzanih predmeta (naočalaste fibule, tordirane ogrlice). U podnožju građine su dva velika tumula s kamenim grobnim konstrukcijama iz kasnoga bronzanog i željeznog doba; nađeni mnogobrojni predmeti (uglavnom bronzani nakit i

J. VRDOLJAK, Miroslav Krleža

ZLATAN VRKLJAN, *Ograda*

dijelovi odjeće). U selu su još 1834. bili vidljivi ostaci staroga grada. U okolici su očuvane ruševine dvaju srednjovj. gradova, grada *Šupljače* i grada u blizini Pavlovca (spominje ga S. Glavinčić 1696).

LIT.: K. Patsch, *Die Lika in römischer Zeit*, Wien 1900, str. 66. — J. Brunišmid, *Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu*, VJHAD, 1906, str. 181. — G. Szabo, SG, str. 206. — R. Drechsler-Bižić, *Naselje i grobovi preistorijskih grobova Japoda u Vrepcu*, VJAM, 1958. — *Ista*, *Nasebinski objekti na nekim gradinama Like*, ibid., 1986. J. Bil.

VRGADA, otočić *JI* od Pašmana. Kao jedan od nastanjenih otoka biz. Dalmacije spominje ga Konstantin Porfirogenet pod nazivom *Lumbrikaton*. Otok je vjerojatno već u X. st. bio u sastavu zadarskoga distrikta, a 1096. zadarski prior Drago potvrđuje samostanu Sv. Krševana prihode s otoka. Jednobrodna crkva *Sv. Andrije* predromanička je građevina. Karakteriziraju je dva para dubokih ležena koje pojačavaju bačvasti svod a, vezane lukovima, oblikuju u bočnim zidovima tri dublje niše. U XV. st. otok je u posjedu mlet. komune u Zadru, a padom Venecije dijeli političku sudbinu ostale Dalmacije. — Na uzvisini iznad groblja su ruševine zida s kulama kvadratne osnove, vjerojatno ostatak ant. i ranosrednjovj. kastruma.

LIT.: T. Marasović, *Prilog morfološkoj klasifikaciji ranosrednjovjekovne arhitekture u Dalmaciji*, u knjizi: *Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture*, Split 1978. — *Isti*, *Graditeljstvo starohrvatskog doba u Dalmaciji*, Split 1994.

VRH, naselje u brdovitu predjelu *S Istre*. Formirano je u sr. vijeku kao ruralna aglomeracija u sastavu Pazinske grofovije, a nakon venec. osvajanja 1508. jedna je od pograničnih utvrda tzv. Rašporskoga kapetanata (do 1797). Unatoč obrambenoj namjeni, seosko obilježje nije prevladano, što se vidi u oblikovanju stambeno-gospodarskih sklopova, u povezivanju zidova kuća koji imaju ulogu fortifikacija, kao i u izoliranu smještaju župne crkve *Sv. Marije*. Ta gotička građevina, s regionalnim tipom pročelnih istaka za zvona, poslije je proširena; u njoj se nalaze kamena figuralno ukrašena kustodija iz 1463, djelo Benka iz Sočerge, škropionica s glag. datacijom u 1552, barokni i klasicistički oltari, procesijski križ, te stropne slike G. Corera. Zvonik je sagrađen odvojeno od crkve u XIX. st. Neposredno uz naselje je i kapela *Sv. Antuna Opata*, podignuta 1894. na mjestu starije građevine, od koje je ostao samo glag. natpis s god. 1463. i imenom već spomenutoga majstora Benka.

LIT.: B. Fučić, *Glagoljski natpisi*, Zagreb 1982. — M. Peršić, *Sakralni objekti Bužetine i njihova oprema*, *Buzetski zbornik*, 1986, 10. — K. Horvat-Levaj, *Gradovi-utvrde sjeveroistočne Istre*, ibid.

K. H. L.

VRHOVAC, selo *SZ* od Karlovca. Dvorac Plepelić, ranobaroknoga tipa, bio je u posjedu Fodrozyja. Na položaju Ješko stoji župna crkva *Sv. Kuzme*

i *Damjana*, pregrađena 1756 (poligonalno svetište, zvonik se izdiže iz gl. pročelja pred kojim je zatvoreno predvorje). U crkvi su oltari, propovjedaonica, orgulje i kipovi iz XVII—XIX. st.

LIT.: A. Horvat, *Presjek razvoja umjetnosti u karlovačkom Pokuplju*, *Zbornik Gradskega muzeja Karlovac*, Karlovac 1964.

A. Ht.

VRHOVAC, Maksimilijan, biskup i mecena (Karlovac, 23. XI. 1752 — Zagreb, 16. XII. 1827). Diplomirao filozofiju u Beču i teologiju (s doktoratom) u Bologni 1774; zagrebački biskup od 1788. Radio je na unapređenju jedinstvenoga hrvatskog jezika i pravopisa i osnovao u Zagrebu (1794) tiskaru. Na biskupskome zemljištu zasnovao je 1787. park u francuskome stilu (1794. otvoren za javnost), prozvan po njemu *Maksimir*, a u Vlaškoj ulici biskupov vrt; danas još stoji vrtlarova kućica (1790) uz koju su nekada bili staklenici (rad J. Reymunda). Kao mecena pomagao je gradnju prve javne bolnice u Zagrebu na uglu Harmice i Illice (1796—1804), sagradio je sirotište u Vlaškoj ul. (1820—27), dao da se ukrase i opreme crkve u Lepoglavi, Gradecu, Odri i Stubičkome Golubovcu (I. Gigl); adaptirao dvorac u Golubovcu (1806). Gradnjom Maksimilijanove kupelji 1811. započeo uređenje Stubičkih toplica (K. H. Vesteburg tu radi klasicističku kapelu 1814. i neogotički kupališni paviljon Dijaninu kupelj). Osnovao dioničko društvo te svojim zalaganjem omogućio gradnju Lujzinske ceste Zagreb—Rijeka (1803—09). Dopisivao se s mnogim hrv. i slav. kulturnim djelatnicima svojega doba, od kojih je nekima bio mecena. Skupio je bogatu slavensku biblioteku, a svojom donacijom od nekoliko tisuća knjiga tadašnjoj Akademiji jedan je od osnivača sadašnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. U rukopisu je ostavio dio svojega *Diariuma* (u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu).

BIBL.: *Dnevnik* (1801—1809), I, Zagreb 1987.

LIT.: V. Deželić, *Maksimilijan Vrhovac*, Zagreb 1904. — G. Szabo, *Maksimilijan Vrhovac*, Vijenac, 1928, 4. — L. Dobronić, *Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba*, Zagreb 1971. — *Ista*, *Dvorac Golubovec*, Zagreb 1972. — D. Baričević, *Ivan Martin Gigl, »stukador« zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca*, *Radovi Arhiva JAZU*, 1973, 2. — D. Pavličević, *Maksimilijan Vrhovac (1752—1827)*, *Kaj*, 1979, 4. — O. Maruševski i S. Jurković, *Maksimir*, Zagreb 1992.

R. He.

VRHOVŠČAK, selo kraj Samobora. Kasnogotička kapela *Sv. Vida* ima poligonalno svetište; pred gl. pročeljem bočno je smješten zvonik i prigraden trijem. U kapeli su zidne slike (*Veronikin rubac* s grafitima od 1580), barokni glavni oltar iz 1757. i bočni iz 1758.

VRKLJAN, Zlatan, slikar (Zagreb, 17. II. 1955). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1979 (Š. Perić). Bio je suradnik Majstorske radionice Lj. Ivančića i N. Reisera 1979—81. God. 1987—93. predaje na Akademiji